
ANNALIS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLVII, 2

SECTIO H

2013

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej

MONIKA WOJTAS

Regionalna integracja gospodarcza w Azji

Regional economic integration in Asia

Słowa kluczowe: integracja gospodarcza, Azja, handel

Key words: regionalisation, Asia, trade

Wstęp

Na obecnym etapie funkcjonowania gospodarki światowej wyraźnie widać występowanie dwóch procesów: globalizacji i regionalizacji. Skutkiem pierwszego z nich jest powstawanie globalnego rynku towarów, usług czy kapitału. Towarzyszący mu proces regionalizacji przejawia się wzrostem znaczenia współpracy i powiązań o charakterze intraregionalnym na poszczególnych kontynentach. Nasilenie rozwoju procesu regionalizacji w gospodarce światowej obserwuje się od II połowy lat 80. Przejawia się on w podpisywaniu przez kraje układów handlowych o charakterze dwustronnym lub regionalnym – tzw. preferencyjnych porozumień handlowych. W roku 1990 liczba aktywnych preferencyjnych porozumień handlowych wynosiła 70, w ciągu kolejnych 5 lat wzrosła ponaddwukrotnie, a do roku 2010 – ponadczterokrotnie, jest to już zatem około 300 umów. Szczególnie duży wpływ na rozwój integracji regionalnej miały porozumienia zawierane między krajami rozwijającymi się. W porównaniu do lat 70. udział umów tych państw między sobą zwiększył się z około 1/5 do 2/3 w roku 2010, natomiast udział porozumień między krajami rozwiniętymi spadł z 30% do niecałych 10%¹. Tempo wzrostu obrotów *intra*, czyli sumy bilateralnego handlu między członkami poszcze-

¹ WTO, *World Trade Report 2011*, s. 55–56.

gólnych układów preferencyjnych, rosło szybciej niż średnie tempo wzrostu obrotów handlowych ogółem. Jeśli nie uwzględnimy obrotów *intra* UE, to w 1990 r. eksport *intra* ugrupowań regionalnych stanowił 17,8% całkowitego światowego eksportu i zwiększył się do 34,5% w roku 2008. Przy uwzględnieniu obrotów wewnątrzunijnych wskaźniki te wyniosłyby odpowiednio 28% i 50,8%².

Proces regionalizacji objął praktycznie wszystkie kontynenty, a bardzo dynamiczny rozwój – mierzony wzrostem udziału handlu wewnątrzregionalnego – miał miejsce w Azji. Celem opracowania jest analiza zmian udziału obrotów *intra* w całkowitym handlu krajów azjatyckich oraz przedstawienie specyfiki najważniejszych ugrupowań w regionie – ASEAN oraz wykraczającego poza terytorium Azji APEC.

1. Handel wewnątrzregionalny w Azji

W pierwszych dekadach XX w. handel wewnątrzregionalny na kontynencie azjatyckim miał bardzo duże znaczenie. W 1928 r. udział handlu *intra* w całkowitych obrotach wyniósł 45,5%³. Prowadzona przez Japonię w stylu kolonialnym od lat 30. XX w. zagraniczna polityka ekonomiczna, która polegała na eksporcie produktów przemysłowych i imporcie surowców z innych krajów regionu, przyczyniła się do wzrostu wewnątrzregionalnych inwestycji, rozwoju infrastruktury transportowej i komunikacyjnej oraz zwiększenia udziału wzajemnych obrotów handlowych. Wybuch II wojny światowej znacząco osłabił te powiązania i przyczynił się do zwrotu w kierunku innych rynków, przede wszystkim Stanów Zjednoczonych. Jednak amerykańska polityka mająca na celu ponowne umocnienie roli Japonii w regionie, co miało zapewnić większą stabilność polityczną, sprawiła, że udział wzajemnych obrotów w handlu, po początkowym załamaniu, ustabilizował się na poziomie 41% w latach 1951–1958, a następnie wzrósł do 47% w roku 1963⁴. Zmiany te nastąpiły w warunkach braku instytucjonalnych form integracji ekonomicznej. Jednak dalszy dynamiczny rozwój gospodarek krajów azjatyckich i polityka zwiększania udziału produktów wysoko przetworzonych w eksporcie spowodowały wzrost udziału innych rynków, głównie USA, przyczyniając się do spadku udziału handlu *intra* w latach 70.⁵

Udział wewnętrznych obrotów handlowych na kontynencie azjatyckim ponownie zaczął się zwiększać w połowie lat 80. XX w. i zbiegł się w czasie z tzw. drugą falą regionalizmu na świecie (1985–1995), czyli intensyfikacją procesów integracji gospodarczej, której efektem było pogłębianie i rozszerzanie zakresu geograficznego istniejących układów oraz tworzenie nowych ugrupowań⁶. Intensywny rozwój regionalnej współpracy gospodarczej nastąpił także w Azji. Jego efektem było utworzenie Forum Współpra-

² *Ibidem*, s. 64.

³ D. Das, *Regionalism in global trade*, Edward Elgar, 2004, s. 125.

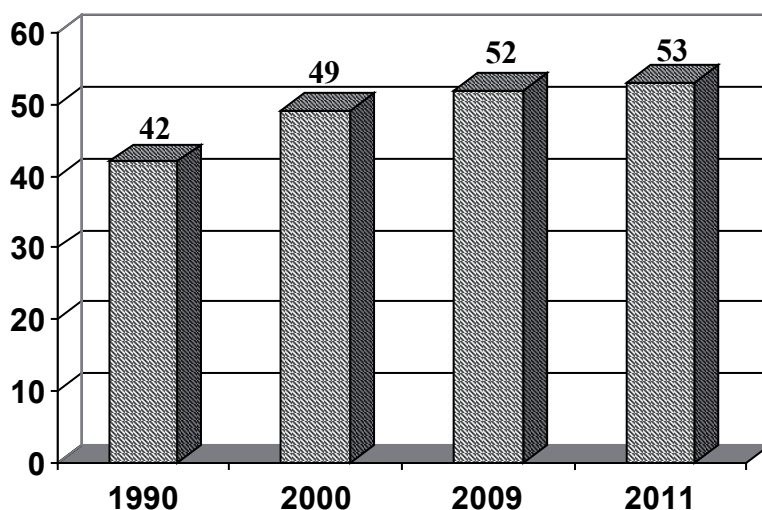
⁴ *Ibidem*, s. 126, 128.

⁵ *Ibidem*, s. 128.

⁶ R. Pomfret, *The Economics of Regional Trading Arrangements*, Oxford University Press, 2001, s. vi.

cy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC, 1989), Strefy Wolnego Handlu Stowarzyszenia Krajów Azji Południowo-Wschodniej (the ASEAN Free Trade Area – AFTA, 1992), Forum ASEAN Plus Trzy (the ASEAN Plus Three forum – APT, 1997) oraz rozszerzenie Stowarzyszenia Krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) do 10 krajów członkowskich⁷. Trzecia fala regionalizmu miała miejsce na początku XXI w. Objęła swoim zasięgiem wszystkie kontynenty, a znaczącą aktywność wykazują kraje azjatyckie, w tym te, które do tej pory były zdecydowanymi zwolennikami zasady niedyskryminacji i wielostronnej liberalizacji handlu. Singapur i Indie w latach 2000–2010 podpisały większość swoich porozumień, odpowiednio: 17 z 19 i 10 z 12⁸.

Pod względem udziału handlu wewnątrzregionalnego Azja zajmuje obecnie drugą po Europie pozycję. W latach 1990–2011 zanotowano zwiększenie udziału eksportu *intra* w całkowitym eksporcie z 42% do 53%. Wzrost ten nastąpił głównie w latach 90. (por. rysunek 1) i towarzyszyły mu istotne przekształcenia, jeśli chodzi o przedmiot wymiany.

Rysunek 1. Udział eksportu wewnątrzregionalnego w Azji w latach 1990–2011 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie WTO, *World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements. From co-existence to coherence*, s. 69 oraz WTO, *International Trade Statistics 2012*, s. 13.

⁷ Y.F. Khong, H.E.S. Nesadurai, *Hanging together, institutional design, and cooperation in Southeast Asia: AFTA and the ARF*, [w:] A. Acharya, A.I. Johnson (red.), *Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective*, Cambridge University Press, 2007, s. 32.

⁸ WTO, *World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements. From co-existence to coherence*, s. 53, 57.

Udział eksportu *intra* produktów rolnych spadł z 65% w 1990 r. do 57% w roku 2009, jednak ze względu na niewielką wartość handlu rolnego zmiana ta nie miała dużego znaczenia. W przypadku produktów przemysłowych nastąpił wzrost udziału wyposażenia biurowego i telekomunikacji z 30% (1990) do 55% (2009). Spadło natomiast znaczenie produktów ze stali i żelaza (z 80% w 1995 r. do 64% w 2009 r.), tekstyliów (z 65% w roku 1995 do 46% w 2009) i odzieży (z 29% w 1995 r. do 22% w 2009 r.). Szczególnie widoczny był wzrost zainteresowania Japonii regionem azjatyckim – udział japońskiego eksportu do Azji wzrósł z 31% w 1999 r. do 54% w roku 2009⁹.

Długookresowa analiza tempa wzrostu obrotów handlowych i tempa wzrostu gospodarczego w latach 1970–2010 pokazuje, że tempo wzrostu wymiany handlowej we wszystkich regionach świata (oprócz Europy Środkowej) było wyższe niż tempo wzrostu gospodarczego (por. tabela 1). Udział Azji w tworzeniu produktu globalnego wzrósł z 16% do 27%¹⁰, a odzwierciedleniem tego trendu było zwiększenie obrotów handlowych. Najwyższe tempo wzrostu dotyczyło handlu wewnątrzregionalnego (średniorocznie 10,11%), zdecydowanie niższe – eksportu *extra* (8,35%), a najniższe importu z innych regionów świata (7,61%) (por. tabela 1).

Tabela 1. Średnioroczne tempo wzrostu obrotów handlowych i PKB (w %) w latach 1970–2010 w regionach świata (w cenach stałych USD, 2005 r.)

Region	Wymiana handlowa			PKB
	Wewnątrzregionalna	Import <i>extra</i>	Eksport <i>extra</i>	
Afryka	7,39	5,19	5,11	2,80
Azja	10,11	7,61	8,35	5,87
Europa Środkowa	6,51	6,83	6,84	7,19
Ameryka Łacińska	6,45	5,59	5,61	5,07
Bliski Wschód	9,14	7,70	7,78	5,73
Ameryka Północna	5,74	6,42	4,56	3,33
Oceania i Pacyfik	4,75	5,82	5,88	4,42
Europa Zachodnia	5,03	5,53	5,72	4,04

Źródło: A. Melchior, *World Trade 1970–2010: Globalisation, Regionalisation and Reallocation*, Norwegian Institute of International Affairs, “NUPI Working Paper” no. 805, Oslo 2012, s. 7.

2. Stowarzyszenie Krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)

Powody utworzenia Stowarzyszenia Krajów Azji Południowo-Wschodniej (Association of South-East Asia Nations – ASEAN) były przede wszystkim związane z reali-

⁹ *Ibidem*, s. 70.

¹⁰ A. Melchior, *World Trade 1970–2010: Globalisation, Regionalisation and Reallocation*, Norwegian Institute of International Affairs, “NUPI Working Paper” no. 805, Oslo 2012, s. 8.

zają celów politycznych – budowaniem zaufania i przeciwdziałaniem konfliktom w regionie, a także rozwijaniem współpracy gospodarczej¹¹. Podpisana w 1967 r. w Bangkoku przez Malesję, Filipiny, Indonezję, Singapur i Tajlandię deklaracja zawierała następujące cele: 1) promowanie rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego regionu poprzez programy współpracy, 2) zabezpieczanie stabilności politycznej i ekonomicznej w regionie, 3) stworzenie forum do rozwiązywania problemów wewnątrzregionalnych. Szczególnie ważne było zapewnienie stabilności politycznej w regionie oraz ograniczenie wpływów komunistycznych na Półwyspie Malajskim i w jego okolicy. W kolejnych latach do ASEAN przystąpiły Brunei (1984), Wietnam (1995), Laos i Birma (1997) oraz Kambodża (1999)¹².

Kraje członkowskie ASEAN są bardzo zróżnicowane (por. tabela 2). Należą do niego zarówno kraje o PKB na mieszkańca wynoszącym ponad 20 tys. USD, jak i jedno z najuboższych krajów świata – Birma, Laos i Kambodża. Ludność Indonezji to ponad 245 mln, podczas gdy Brunei – 378 tys. Członkowie charakteryzują się różnym tempem wzrostu gospodarczego. Kambodża, Laos, Wietnam i Birma to około 28% ludności i powierzchni ASEAN, a ich wkład w tworzenie PKB ugrupowania stanowi jedynie 9%.

Tabela 2. Kraje członkowskie ASEAN – porównanie

	Liczba ludności (w tys.)	PKB (w mld USD)	PKB per capita (w USD)	Tempo wzrostu PKB (w %)
Brunei	379	6,8	23 600	1,7
Kambodża	13 881	4,7	2 200	6,0
Indonezja	245 452	270	3 600	5,6
Laos	6 368	2,5	1 900	7,2
Malesja	24 385	122	12 100	5,3
Birma	47 382	7,5	1 700	2,9
Filipiny	89 468	91,4	5 100	5,1
Singapur	4 492	110,6	28 100	6,4
Tajlandia	64 631	183,9	8300	4,5
Wietnam	84 402	43,8	2800	8,4

Źródło: J. Korinek, M. Melatos, *Trade Impacts of Selected Regional Trade Agreements in Agriculture*, OECD Trade Policy Papers, no. 87, 2009, s. 9.

Początkowo osiągnięcia we współpracy gospodarczej ASEAN były niewielkie. Intensyfikacja integracji gospodarczej nastąpiła na początku lat 90. XX w. w związku z rozwojem regionalizacji na świecie i przedłużaniem negocjacji rundy urugwajskiej GATT. Na

¹¹ J. Ravenhill, *Regionalizm*, [w:] J. Ravenhill (red.), *Globalna ekonomia polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 232–234.

¹² R. Orłowska, K. Żołądkiewicz (red.), *Globalizacja i regionalizacja w gospodarce światowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012, s. 263.

szczycie ASEAN w Singapurze w 1992 r. podjęto decyzję o utworzeniu strefy wolnego handlu krajów ASEAN (AEAN Free Trade Area – AFTA). Eliminacja ceł i innych barier handlowych miała się przyczynić do poprawienia pozycji konkurencyjnej członków ugrupowania na rynku światowym. Efektem utworzenia AFTA był wzrost eksportu w ramach ASEAN – z 43 mld USD w 1993 r. do 80 mld USD w roku 1996, co oznaczało średnioroczny wzrost o mniej więcej 28%¹³. W konsekwencję udział eksportu *intra* wzrósł z 20,1% w roku 1990 do 25,5% w roku 1995 (por. tabela 3). Dalszy rozwój wzajemnej wymiany handlowej został zahamowany wybuchem kryzysu azjatyckiego w 1997 r. Efektem był spadek udziału handlu wewnętrznego ugrupowania w całkowitych obrotach. Nie zatrzymało to jednak postępów w integracji gospodarczej, a wręcz uważa się, że kryzys przyczynił się do zacieśnienia współpracy. Kraje ASEAN przekazały bezpośrednią pomoc Indonezji (ryż, lekarstwa, pomoc kredytowa), a na rynkach międzynarodowych wspólnie zabiegały o przyznanie dogodnych kredytów oraz otwarcie rynków dla towarów pochodzących z tego regionu. W 1998 r. podpisano porozumienie dotyczące utworzenia strefy inwestycyjnej w celu kształtowania konkurencyjnego klimatu inwestycyjnego¹⁴. W związku z kryzysem azjatyckim w 1997 r. rozpoczęto spotkania Forum ASEAN Plus Trzy, obejmującego Chiny, Japonię i Koreę Południową. Początkowo rozmowy dotyczyły kwestii walutowych, później zajmowano się także innymi zagadnieniami, w tym propozycjami sformalizowania funkcjonowania ASEAN Plus Trzy¹⁵.

Tabela 3. Handel *extra* oraz *intra* ASEAN w latach 1990–2010 (w mld USD i w %)

	1990	1995	2001	2005	2009	2010
Wartość eksportu	144,09	320,88	387,62	655,97	814,11	1052,07
Eksport <i>intra</i>	20,1%	25,5%	22,3%	25,2%	24,7%	25,1%
Eksport <i>extra</i>	79,9%	74,5%	77,7%	74,8%	75,3%	74,9%
Wartość importu	162,80	354,09	347,14	602,86	723,21	949,75
Import <i>intra</i>	16,2%	18,9%	22,2%	25,1%	24,6%	24,6%
Import <i>extra</i>	83,8%	81,1%	77,8%	74,9%	75,4%	75,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie WTO, *International Trade Statistics 2001*, Annex Table A4; WTO, *International Trade Statistics 2011*, Annex Table A3.

Na szczycie w Bali w 2003 r. członkowie ASEAN podpisali deklarację o utworzeniu do 2020 r. tzw. Wspólnoty ASEAN (ASEAN Community). Miałyby ona wzorem Unii Europejskiej opierać się na trzech filarach: współpracy politycznej i w zakresie bezpie-

¹³ R. Orłowska, K. Żołądkiewicz (red.), *op. cit.*, s. 265.

¹⁴ E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2006, s. 518.

¹⁵ M. Benson, *Institutions of the Asia Pacific: ASEAN, APEC and beyond*, Routledge, London–New York 2009, s. 35.

czeństwa, współpracy gospodarczej, a także społeczno-kulturalnej. W 2007 r. postanowiono stworzyć gospodarczą część wspólnoty do roku 2015¹⁶.

Charakterystyczny sposób działania stowarzyszenia – tzw. *ASEAN way*, wynika ze specyfiki relacji społecznych w regionie, przede wszystkim przedkładania kolektywizmu nad indywidualizm. Polega to na przyjęciu określonych procedur podejmowania decyzji: *empat mata*, czyli zakulisowe rozmowy, są prowadzone za zamkniętymi drzwiami i polegają na poszukiwaniu kompromisowych rozwiązań (*musyawarah*), natomiast na konferencji ministerialnej prezentowane jest już ostateczne stanowisko – osiągnięty consensus (*makat*). Obowiązuje zasada braku przywództwa i nieangażowania się w sprawy wewnętrzne członków stowarzyszenia¹⁷.

3. Forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku – APEC

Utworzone w 1989 r., przede wszystkim z inicjatywy Australii, Forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC) obejmuje nie tylko kraje Azji, ale także Australię oraz kraje z Ameryki Północnej i Południowej. Krajami założycielskimi były Australia, Nowa Zelandia, Kanada, Stany Zjednoczone, kraje ASEAN, Japonia i Korea Południowa¹⁸. Przyjęto formułę, zgodnie z którą członkami ugrupowania są nie państwa, ale gospodarki, co umożliwiło przyjęcie do organizacji Chin, Tajwanu i Hongkongu. Do APEC przystąpiły także Meksyk, Papua-Nowa Gwinea, Chile, Wietnam, Rosja i Peru. W 21 krajach członkowskich APEC mieszka 40% ludności świata, odbywa się 44% światowej wymiany towarów i wytwarza się 54% realnego produktu globalnego. Od czasu utworzenia kraje członkowskie APEC notowały średnie roczne tempo wzrostu gospodarczego na poziomie 3,5%, podczas gdy wskaźnik dla pozostałych krajów wyniósł 2,9%¹⁹.

Funkcjonowanie APEC opiera się na tzw. formule otwartej regionalizacji, która oznacza podejmowanie przez kraje członkowskie jednostronnych koncesji taryfowych niemających charakteru dyskryminacyjnego wobec innych krajów. Zakres działalności APEC obejmuje trzy filary: liberalizację handlu i inwestycji, ułatwienia w prowadzeniu działalności gospodarczej (*business facilitation*) oraz współpracę gospodarczą i techniczną. Poziom instytucjonalizacji APEC w dalszym ciągu pozostaje niski. Początkowo jedyną instytucją funkcjonującą w ramach struktury były konferencje ministerialne. Spotkania te odbywają się corocznie, a uczestniczą w nich przede wszystkim ministrowie spraw zagranicznych i gospodarki²⁰.

APEC jest porozumieniem regionalnym o bardzo szerokim charakterze. Początko-

¹⁶ R. Orłowska, K. Żołądkiewicz (red.), *op. cit.*, s. 266.

¹⁷ E. Łąźniewska, P. Deszczyński (red.), *Kompendium wiedzy o organizacjach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 357–358.

¹⁸ M. Benson, *op. cit.*, s. 41.

¹⁹ APEC, *APEC at a Glance*, January 2013, s. 3.

²⁰ M. Jovanović, *The Economics of International Integration*, Edward Elgar, 2006, s. 693.

wo miało za zadanie umożliwić dyskusję na temat bezpieczeństwa czy liberalizacji handlu – stanowić formę regionalnego OECD. Nie stworzono formuły negocjowania obniżek taryf celnych czy ich związania ani też podejmowania innych zobowiązań. Co prawda w 1994 r. na szczycie APEC w Dżakarcie (Indonezja) postanowiono utworzyć strefę wolnego handlu – do 2010 r. obejmującej kraje rozwinięte, a do 2020 r. – rozwijające się, ale dalsze postępy prac w tym kierunku nie są znaczące. Nie udało się także stworzyć kodeksu inwestycyjnego APEC²¹.

Zakończenie – nowy regionalizm azjatycki

Cechą charakterystyczną regionalizacji na kontynencie azjatyckim w XXI w. jest tzw. nowy regionalizm, który ma polegać na dwustopniowej integracji gospodarczej. Pierwszy jej etap to podpisywanie licznych i różnych w swoim kształcie porozumień preferencyjnych – bilateralnych i wielostronnych, o różnym stopniu integracji, w których stronami mogą być zarówno poszczególne kraje, jak i wcześniej powstałe ugrupowania. Ponadto nowo zawierane porozumienia oprócz liberalizacji handlu dotyczą także innych aspektów integracji gospodarczej – np. usług czy inwestycji. W drugim etapie gospodarki azjatyckie prawdopodobnie utworzą jedną szeroką strefę wolnego handlu.

Początkiem dynamicznego rozwoju tych porozumień była umowa między Singapurem i Japonią, która weszła w życie w 2002 r. Kolejne porozumienia zawierały przede wszystkim Japonia, Chiny, Indie oraz gospodarki ASEAN²². Zaczęły one tworzyć gęstą sieć powiązań, postanowień i regulacji, którą często określa się jako efekt spaghetti czy talerza klusek (*spaghetti bowl*, *noodle bowl*). Polega on na²³: 1) zagęszczeniu sieci ustaleń dotyczących reguł pochodzenia towarów, standardów technicznych i innych wymogów dostosowawczych; 2) wzroście kosztów transakcyjnych i administracyjnych; 3) ograniczaniu możliwości konwergencji w regionie. Do stycznia 2010 r. kraje Azji zawarły 61 takich porozumień, kolejne są w fazie negocjacji.

Regionalizacja w Azji ma charakter międzyrządowy, można zaobserwować wyraźną niechęć do tworzenia instytucjonalnych ram współpracy. Dwie największe funkcjonujące w regionie organizacje – APEC i ASEAN – są oceniane jako nieefektywne fora wymiany poglądów i na dodatek prezentują konkurencyjne podejście do integracji gospodarczej. Z jednej strony jest ASEAN – z wizją regionalizacji opartej na konsensusie i wrażliwości na partykularne interesy poszczególnych członków (tzw. *ASEAN way*). Z drugiej strony mamy APEC, promujący otwarty regionalizm, czyli luźną kooperację regionalną w szerokim tego słowa znaczeniu i przestrzeganie zasady niedyskryminacji. Problemem wydaje się brak silnego lidera, na wzór Stanów Zjednoczonych w Amery-

²¹ Por. M. Benson, *op. cit.*, s. 37–55.

²² R. Orłowska, K. Żołądkiewicz (red.), *op. cit.*, s. 273.

²³ B. Drelich-Skulska, *Nowy regionalizm w Azji Wschodniej*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2011, nr 44, s. 103.

ce Północnej, który poprowadziłby Azję w kierunku bardziej zorganizowanej integracji w regionie. Pozycja Japonii w ostatnich latach słabnie, a Chiny nie wydają się gotowe na przyjęcie takiej roli. Powstawanie układów i ugrupowań tworzonych przez coraz większą liczbę państw, działających w ramach mniej lub bardziej oficjalnych struktur, wskazuje na coraz powszechniej rozumianą potrzebę integracji w ramach określonych ram instytucjonalnych, z drugiej zaś strony – pokazuje, jak silne i trudne do przewyciężenia są bariery różnicujące poszczególne kraje. Uważa się, że centrum, wokół którego powstanie szeroka regionalna strefa, będzie ASEAN.

Bibliografia

1. APEC, *APEC at a Glance*, January 2013.
2. Benson M., *Institutions of the Asia Pacific: ASEAN, APEC and beyond*, Routledge, London–New York 2009.
3. Das D., *Regionalism in Global Trade*, Edward Elgar, 2004.
4. Drelich-Skulska B., *Nowy regionalizm w Azji Wschodniej*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2011, nr 44.
5. Jovanović M., *The Economics of International Integration*, Edward Elgar, 2006.
6. Khong Y.F., H.E.S. Nesadurai, *Hanging together, institutional design, and cooperation in Southeast Asia: AFTA and the ARF*, [w:] A. Acharya, A.I. Johnson (red.), *Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective*, Cambridge University Press, 2007.
7. Korinek J., M. Melatos, *Trade Impacts of Selected Regional Trade Agreements in Agriculture*, OECD Trade Policy Papers, no. 87, 2009.
8. Latoszek E., M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2006.
9. Melchior A., *World Trade 1970–2010: Globalisation, Regionalisation and Reallocation*, Norwegian Institute of International Affairs, “NUPI Working Paper” no. 805, Oslo 2012.
10. Orłowska R., Żołądkiewicz K. (red.), *Globalizacja i regionalizacja w gospodarce światowej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012.
11. Pomfret R., *The Economics of Regional Trading Arrangements*, Oxford University Press, 2001.
12. Ravenhill J. (red.), *Globalna ekonomia polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
13. WTO, *International Trade Statistics 2001*.
14. WTO, *International Trade Statistics 2011*.
15. WTO, *World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements. From co-existence to coherence*.

Regional economic integration in Asia

The author characterizes the process of regionalization in Asia, focusing on trends in share of intraregional trade in total foreign trade of Asian countries and two main organizations of economic integration – ASEAN and APEC. The beginning of the 21st century brought a surge in the number of preferential agreements in Asia which are interloping and have weak institutional framework. That is caused by the lack of leadership or interest to relinquish the power to a common institution.